

QUINA REVOLUCIÓ AVUI A AMÈRICA LLATINA?

ASSOCIACIÓ NOSSA AMÈRICA

Brasil

Dilemes de la formació

L'orientació que va prendre la colonització del Continent ens va llegar enclavaments d'activitat mercantil esquitxats al llarg de la costa, penetrada només erràticament com a via d'extensió d'aquesta mateixa activitat mercantil. Els nuclis socials originats per la colonització responien als projectes comercials de l'expansió mercantil europea. Així, van ser orientats segons interessos aliens als de la seva població, mirant cap enfora i no cap a dins del Continent. La configuració social, política econòmica i cultural dels nous poblaments que donarien origen als països actuals va emergir com a conseqüència directa d'aquest motor principal. El *nou món* va ser per als colonitzadors, abans que una altra cosa, una empresa mercantil, un negoci. Aquesta és la nostra marca d'origen, la nostra herència colonial.

El sentit comú de la formació d'Amèrica Llatina col·locarà a l'horitzó del Continent la tasca addicional de superar aquest llegat colonial com a condició per a l'emancipació. S'intentarà de col·locar les riqueses naturals i el producte del treball al servei de l'interès de la seva pròpia població.

Aquesta tasca -d'una obvietat aparentment innocent- adquireix una connotació dramàtica en una realitat en què l'emancipació política -en successives independències nacionals- va fer poc més que reafirmar uns patrons de dominació i extracció de la riquesa que tenien la seva forma primitiva en el sistema colonial. En altres paraules, la independència, en lloc de superar el llegat colonial, el que ha fet ha estat crear les condicions per a una inserció subordinada en els negocis internacionals en els seus diferents moviments. Així, la història del Continent passà a ser marcada per les respostes que aconseguí donar als patrons de dominació externs imposats per la dinàmica del capital.

Aquesta realitat condiona des de l'inici el marge de maniobra de les elits locals, pressionades d'una banda pel capital internacional que s'anuncia implacable, secundat pels estats nacionals i la seva amenaça militar. D'altra banda, aquestes elits es troben pressionades per la incontinguda efervescència popular, que reivindica la integració social, amb l'energia instintiva de qui lluita

per la supervivència. El paper subaltern a què es resignen les elits del Continent és producte històric de les estretes possibilitats que condicionen la seva gènesi social. Per mantenir el privilegi, l'al·iança amb l'interès extern va ser sempre més segura que l'arriscada integració nacional que implica la inclusió social que tem que no podrà controlar i l'enfrontament antiimperialista -un risc doble.

Revolució, per què?

En assumir el seu caràcter antipopular, antidemocràtic i antinacional, les elits llatinoamericanes afirmen la dependència externa i l'exclusió social com el seu horitzó, a despit del que puguin dir en contra. El resultat polític és que un projecte de societat integrat, democràtic i sobirà és interès exclusiu dels treballadors, és una realitat en què les burgesies no tenen res a cedir, i si cedeixen, només ho fan per por. La superació del llegat colonial i la subordinació de la riquesa a les necessitats de la seva població adquireixen així a Amèrica Llatina contemporània la cara d'un dramàtic conflicte social, la solució positiva que té en la història el nom de Revolució. Abans que una opció voluntària, el dissenyi revolucionari emergeix com a alternativa possible a la barbàrie, en societats que no ofereixen el mínim espai per a la reforma social.

L'altra cara de la negació social és l'afirmació dels valors de l'imperialisme: visible en el pla econòmic i cultural, disfressat en les relacions internacionals. Així, el menyspreu mutu per la realitat continental que té arrels en la pròpia lògica que va engendrar la seva formació és símptoma inevitable de societats que continuen orientades de forma aliena a les seves necessitats.

Formació nacional i socialisme

Després de gairebé dos-cents anys del cicle de les revolucions d'independència llatinoamericanes, estem davant un procés de reversió neocolonial d'enormes proporcions. El poder del capital financer i de les corporacions multinacionals, el poder militar, cultural i comercial nord-americà, mai no van ser tan grans en el nostre Continent com avui. Al mateix temps, les nostres elits continuen aliades a aquests *socis*, ara sota la disfressa de rendistes, atrinxerades en condominis

tancats i carros blindats mentre especulen en el mercat financer i presten els nostres estats en fallida a interessos exorbitants.

Si agafem la idea de la *formació nacional* en els termes del pensador brasiler Caio Prado Jr. -una llarga transició de la colònia a la nació, entesa com a espai que controla el seu destí- podem afirmar que Amèrica Llatina no es "va formar" i que, a sobre, sembla cada cop més condemnada a repetir de manera tràgica el model de les economies colonials i d'enclavament.

La tendència a la reversió estructural o neocolonial és permanent en la història llatinoamericana. És encara amb la producció de primeres matèries i la seva exportació com es manté la vida en el nostre Continent, perquè és d'aquí d'on s'obté la recepta necessària per als béns importats i per als dispendiosos serveis de tramesa de guanys de les empreses estrangeres que produeixen per als mercats interns. L'expansió del sector exportador (com el de l'agroindústria i l'estructura agrària i l'estructura social excloents que ell imposa) constitueix l'única manera de sancionar el capital acumulat internament pels monopolis internacionals. Això implica el ressorgiment de relacions típiques de l'antic sistema colonial.

En la situació actual del capitalisme mundial financer, quina oportunitat històrica queda a Amèrica Llatina per completar finalment la seva llarga transició de colònia a nació?

En la interpretació d'un altre gran pensador radical brasiler, Florestan Fernandes, les característiques de l'imperialisme en la segona meitat del segle XX fan molt difícil trencar la situació de dependència sense la superació del propi capitalisme. En aquest cas, només un ampli moviment polític, que sigui capaç d'una aliança entre les classes obreres i els sectors marginats seria capaç d'aglutinar la força social necessària per impulsar la ruptura amb la dependència i el subdesenvolupament.

Només Cuba a Amèrica Llatina realitzà la superació del nostre impas històric i es va formar com a país i com a població que mira essencialment cap a si mateixa, organitzada econòmicament, socialment i políticament en funció de les seves pròpies necessitats, interessos i aspiracions.

No hi ha manera de repetir l'experiència històrica cubana, però ens alegra saber que el dilema de la formació a Amèrica Llatina només podrà ser resolt amb la superació del capitalisme. O sigui, la formació d'Amèrica Llatina, com a continent lliure, just i agermanat, en fi, com la «La nostra Amèrica» de Martí, només podrà existir en el socialisme.

Revolució llatinoamericana i esquerra

Per pensar el paper actual de l'esquerra en aquesta

gran aventura, necessitem abans que res reconèixer que vam cometre algunes equivocacions històriques i que hem d'evitar repetir-les. Potser el més important hagi estat importar teories alienes a la nostra realitat. Alguns partits comunistes d'Amèrica Llatina van entendre, per exemple (excepció feta del PC peruà de Mariátegui), la qüestió de la revolució de manera abstracta i sense anàlisi crítica de la realitat, de la història i de les classes; van adoptar models apriorístics i importats d'interpretació i no van comprendre l'especificitat del subdesenvolupament; van creure en l'esdevenir automàtic i en la revolució com a desenllaç final de la història.

La Revolució llatinoamericana ha de tenir com a mètode un principi simple: ha de partir de l'anàlisi i de la interpretació de la conjuntura econòmica, social i política real, concreta, buscant descobrir-hi quina és la seva pròpia dinàmica, dinàmica que revelarà tant les contradiccions presents com les solucions immanents. Cal construir una teoria revolucionària pròpia per a La nostra Amèrica, com se'n va construir una a Cuba. Mentre no es construeixi aquesta teoria de la revolució, l'esquerra llatinoamericana continuarà cometent un error rera l'altre.

Correspon a l'acció política revolucionària estimular i activar aquelles transformacions implícites en el procés històric en curs. L'element propulsor del procés revolucionari llatinoamericà són les contradiccions que s'hi donen. Com va proposar Caio Prado Jr., per construir aquesta teoria hem d'indagar els interessos i aspiracions de classe que estan per darrere aquestes contradiccions i les animen, indagar des de la natura i el contingut dels conflictes interns fins a les contradiccions, observar com se situen els individus en les relacions de treball i producció, i observar les limitacions imposades a les pretensions d'individus i classes pel procés historicosocial.

La construcció col·lectiva d'una teoria de la revolució en el nostre Continent és una tasca urgent que ha de mobilitzar tots els que lluiten per la justícia social. A l'Amèrica Llatina el dret a un altre projecte de societat mai no va existir, perquè les elits sempre van saber cooptar o reprimir els seus opositors. Per això, si no es restitueix la veu a la majoria, no hi haurà canvi possible. Per tal que un poble, que ha estat oprimat durant segles, sàpiga expressar la transformació social cal inventar una pedagogia que ensenyi que l'impossible és possible.